Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 8. 06. 2022 r.

Ocena pracy doktorskiej

Patryk Mamczur: *Big Beat Land. Transfer kulturowy zachodnich wzorców muzyki popularnej do PRL lat 1959–1973.* Praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Tadeusza Czekalskiego, prof. UJ oraz promotora pomocniczego dra Wojciecha Marchwicy, prof. UJ. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2022, ss. 290.

Pan mgr Patryk Mamczur jest świetnym interpretatorem sztuki muzyki, niezmiernie ciekawym krytykiem muzycznym. Czytałem jego rozprawy, artykuły i szkice, słuchałem jego referatów i głosu w dyskusjach na konferencjach naukowych i mogę z całą odpowiedzialnością stwierdzić, iż doktorant idzie drogą wyznaczoną przez jego starszych kolegów z Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitnych badaczy historii kultury, krytyków, od których wiele się można nauczyć i wiele nauczył się młody adept Wydziału Historycznego. To świetna szkoła stylu, bycia z tekstem kultury i przy tekście kultury, bycia z kulturą i w kulturze, to piękna sztuka interpretacji, prowadząca czytelnika do myślenia o muzyce, o świecie zjawisk kulturowych, pan Patryk Mamczur pisał o utworach słowno-muzycznych bardzo kompetentnie i ciekawie.

Rozprawa doktorska mgra Patryka Mamczura to praca skomponowana bardzo dobrze, świetna stylistycznie, napisana doskonałą polszczyzną, wykonana kompetentnie, z dogłębną znajomością literatury przedmiotu i poświadczająca niezwykłą erudycję autora. Audialną, akuzmatyczną i filologiczną oraz historyczną wrażliwość młodego uczonego potwierdzają przekonujące i mądre interpretacje splotów polityki i piosenek.

Pan mgr Patryk Mamczur napisał rozprawę, którą przeczytałem „jednym tchem", z radością i dużą satysfakcją poznawczą. Jest to bowiem praca znakomita. Dotyczy bardzo ważnej materii szeroko rozumianej kultury współczesnej – sceny bigbeatowej w historii Polski, szczególnie okresu PRL. To zjawisko domaga się nieustannego namysłu na styku komparatystyki interdyscyplinarnej i krytyki tematycznej, będącymi podstawą metodologii zastosowanej przez autora w dysertacji.

Autor tak wyjaśnia we wstępnej części pracy doktorskiej wybór tematu swoich rozważań: „Przedmiotem mojej pracy uczyniłem analizę transferu kulturowego wzorców kulturowych muzyki popularnej z krajów zachodnich (w szczególności Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii) do Polski w latach 1959–1973. Istotne jest tu odróżnienie dwóch pojęć – wzoru kulturowego oraz wzorca kulturowego. Wzór kulturowy to termin wywodzący się z antropologii (m.in. z przełomowej pracy *Wzory kultury* Ruth Benedict z 1934 r.), a oznaczający sposoby myślenia, zachowywania się oraz wytwory materialne charakterystyczne dla danej zbiorowości. Wzory kulturowe, jak wyjaśnia antropolog kultury Barbara Fatyga, mogą stać się jednak wzorcami kulturowymi, kiedy to, „dzięki długiemu trwaniu i/lub powszechnemu używaniu, lub też dzięki sile przypisywanych im wartości i znaczeń zyskują postać idealną" [...]. Innymi słowy, wzorzec kulturowy to idealna postać wzoru kulturowego. Szczególnie istotny jest tu fakt, iż „wzorce, aby mogły funkcjonować społecznie, muszą zostać zrekonstruowane i uświadomione w życiu kulturalnym" – czy to przez prawodawców, czy przez kapłanów, czy wreszcie przez naukowców – a jednocześnie „nie muszą być uświadamiane przez ich realizatorów" [...]. Definicja ta idealnie pasuje do moich rozważań o muzyce popularnej, gdzie konkretne wzorce kulturowe w muzyce zachodniej, choć nie zawsze uświadomione przez jej wykonawców (a czasem nawet ostentacyjnie odrzucane w publicznych wypowiedziach), zostały zrekonstruowane przez badaczy zajmujących się *popular music studies* i w ten sposób usystematyzowane" (s. 13–14).

To bardzo przemyślany krok badawczy, pomysłowo i ciekawie dobrał pan Patryk Mamczur materiał do refleksji. Już w drugim akapicie swojej rozprawy pisze doktorant: „Uważam, że część z powyższych i innych, podobnych im, stwierdzeń została sformułowana nieco zbyt pochopnie i niesłusznie marginalizują one muzykę bigbeatową, a przede wszystkim, w moim mniemaniu, nie oddają one istoty tej muzyki, nie pokazują roli, jaką scena bigbeatowa odegrała w historii PRL. Na kolejnych stronach tej pracy postaram się zweryfikować tezę, że big beat – będąc rzeczywiście przykładem transferu kulturowego zachodnich wzorców muzyki popularnej – był w kontekście kultury i społeczeństwa Polskiej

Rzeczypospolitej Ludowej zjawiskiem bardzo istotnym, wartym uwzględnienia w badaniach nad historią PRL" (s. 4–5).

Jest to świetny trop interpretacyjny, doktorant konsekwentnie podąża tym śladem i oświetla teksty kultury interesujących go autorów właśnie pod tym kątem, wzbogacając dysertację również o kontekst medioznawstwa i socjologii kultury. Przy okazji warto – jak sądzę – upomnieć się o obecność w rozprawie mgra Patryka Mamczura pracy znakomitej znawczyni tej materii – Barbary Fatygi, myślę tu przede wszystkim o jej książce *Dzicy z naszej ulicy. Antropologia kultury młodzieżowej* (Ośrodek Badań Młodzieży, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Uniwersytet Warszawski, wydanie drugie, poprawione, Warszawa 2005). Myślę, że ten kontekst interpretacyjny mógłby wzbogacić dysertację p. Patryka Mamczura. Sądzę, że warto by było, żeby młody uczony krakowski sięgnął przy przygotowywaniu swojej dysertacji doktorskiej do druku w formie książki zarówno po tę przywołaną wyżej pracę warszawskiej kulturoznawczynu, jak i po inne teksty, dotyczące antropologii współczesności (na przykład Wojciecha Józefa Burszty i Waldemara Kuligowskiego). To interpretacyjne klucze z kręgu polskiej antropologii kultury, które mogłyby jeszcze bardziej przybliżyć nam niezwykłe narracje transmedialne polskiego „mocnego uderzenia".

Rozprawa doktorska mgra Patryka Mamczura jest znakomicie skomponowana. Składa się z *Wstępu* (s. 4–15), sześciu głównych części – rozdziałów zatytułowanych kolejno: *Wzorce. Rozwój muzyki popularnej na Zachodzie w latach 1918–1973* (s. 16–47), *System. Polityka kulturalna PRL wobec wzorców zachodnich oraz instytucje państwowe mające wpływ na rozwój rodzimego big beatu* (s. 48–75), *Popularyzacja. Kanały transferu zachodnich wzorców muzycznych oraz przestrzenie popularyzacji rodzimej twórczości bigbeatowej* (s. 76–114), *Muzyka. Warstwa muzyczna utworów bigbeatowych, wpływ wzorców zachodnich oraz oryginalne zdobycze polskiego big beatu* (s. 115–173), *Teksty. Warstwa słowna piosenek bigbeatowych, język i tematyka wykonywanych utworów oraz ich znaczenie w kontekście PRL* (s. 174–224), *Recepcja. Ocena big beatu jako muzyki i jako zjawiska w różnych grupach polskiego społeczeństwa lat 60. i początku lat 70.* (s. 225–262), podsumowania – *Zakończenie* (s. 263–273) oraz *Spisu ilustracji* (s. 274), *Bibliografii i dyskografii* (s. 275–288), streszczeń – w języku polskim (s. 289) oraz angielskim (s. 290). Pracę interesująco wzbogacają motta (s. 4, 16, 48, 76, 115, 174, 225, 263).

Pierwszy rozdział pracy, zatytułowany *Wzorce*, poświęcony został rozwojowi muzyki popularnej na Zachodzie w latach 1918–1973. Fragment ten stanowi tło i punkt odniesienia dla późniejszych rozważań, dotyczących przemian polskiego big beatu. Ta część nie jest

kroniką kolejnych lat rozwoju amerykańskiej i brytyjskiej muzyki popularnej, lecz przedstawieniem wzorców kulturowych – konkretnych gatunków muzycznych, najważniejszych trendów i postaci w zachodniej muzyce popularnej. W rozdziale drugim, zatytułowanym *System*, opisano warunki polityczno-społeczne kształtowania się polskiego big beatu – przedstawiono założenia polityki kulturalnej PRL, a także centralne i lokalne instytucje, mające wpływ na rodzimą scenę muzyczną i mogące hamować transfer kulturowy. Rozdział trzeci, *Popularyzacja*, zawiera prezentację kanałów transferu zachodnich wzorców muzycznych oraz przestrzeni popularyzacji rodzimej twórczości bigbeatowej. Rozdział czwarty, *Muzyka*, stanowi najbardziej muzykologiczną część całej pracy. Doktorant dokonał tu analizy trendów, „przywiezionych" z Zachodu i niezmienionych oraz tych, będących przekształceniami, a także pomysłów, które można uznać za czysto polskie. Ważna dla tego fragmentu dysertacji jest dynamika zmian, przedstawienie rozwoju, jaki zachodził w twórczości kolejnych rodzimych wykonawców w opisywanych latach. W rozdziale piątym, *Teksty*, skupiono się na warstwie słownej utworów bigbeatowych. Ta część rozprawy przynosi informacje o autorstwie tekstów piosenek (zdecydowanie większa niż na Zachodzie rola ludzi spoza zespołów – zawodowych tekściarzy czy literatów), o ich tematyce oraz kwestii języka songów. Rozdział szósty, zatytułowany *Recepcja*, poświęcono ocenie big beatu w różnych grupach polskiego społeczeństwa lat 60. i początku lat 70. XX wieku.

Muszę przyznać, iż zabrakło mi w rozpoznaniach pana mgra Patryka Mamczura kontekstu antropologii codzienności, myślę tu przede wszystkim o wykorzystaniu szeregu tomów, dotyczących tej materii – na przykład refleksji Rocha Sulimy. Oczywiście, zdaję sobie sprawę, że podobnych tropów może być więcej i młody uczony z Krakowa jest tego świadomy, znam doskonale jego niebywałą inteligencję i oczytanie oraz pasję zgłębiania nauki, różne interpretacyjne drogi prowadzą wszakże do rozbudowywania rozprawy doktorskiej, która i tak jest obszerna i erudycyjna. Lecz taka jest powinność recenzenta – by wskazywać możliwe kierunki badań... Wiem także, że praca została ukończona wiosną tego roku, a najnowsza, niebywale interesująca, książka Rocha Sulimy *Powidoki codzienności* ukazała się niedawno, kilka tygodni temu, ale sądzę, że warto ją uwzględnić przy przygotowywaniu dysertacji do druku w formie książki.

Chciałbym także spytać doktoranta o rolę „rewitalizacji" polskiej tradycji bigbitowej – rekonstruowania pamięci o kulturze audialnej PRL poprzez praktykę wydawniczą opartą na reedycjach nagrań dokonanych przez kompozytorów, wykonawców oraz ośrodki radiowe w opisywanym przez krakowskiego adepta historii okresie. Własne archiwalia publikuje konsekwentnie Polskie Radio, wydawnictwo muzyczne Polskie Nagrania „Muza" oraz – co

wydaje mi się najważniejsze – Michał Wilczyński w GAD Records. Może warto by było również bardziej wykorzystać kontekst prac, dotyczących interpretacji kontrkultury jako zjawiska politycznego, historycznego, społecznego? Ale to tylko sugestie, dopowiedzenia, mogące pomóc w przygotowaniu do druku w formie książki dysertacji młodego badacza z Uniwersytetu Jagiellońskiego, na co z pewnością ta rozprawa zasługuje.

Pora na podsumowania.

Pracę doktorską p. mgra Patryka Mamczura oceniam jako świetnie napisaną, inteligentną i twórczą. Jest intelektualnie gęsta, pisarsko wytrawna, dobrze zaplanowana i pożyteczna od strony poznawczej. Do „portretów" polskiej muzyki popularnej wnosi dużo elementów odkrywczych, przede wszystkim odnoszących się do „zachodniego" osadzenia tej twórczości. Doktorant bardzo przekonująco ukazał myślowy i egzystencjalny bunt, opór, gniew, kontestację interesujących go artystów. To jest praca, która mnie bardzo zaciekawiła. Jest pytaniem o to, jak należy kształtować dzisiejszą świadomość antropologicznokulturową. Autor rozprawy znakomicie opanował badawcze instrumentarium, doskonale radzi sobie z analizą i interpretacją tekstów kultury muzycznej, a, co najważniejsze, potrafił doprowadzić tezę doktorską do, jak sam pisze, „kluczowego wniosku": „Otóż omawiany przeze mnie transfer kulturowy dotyczył w istocie nie tylko wzorców czysto muzycznych, ale także – a być może przede wszystkim – szerszych przemian kulturowych i społecznych. Tak jak kilka, kilkanaście lat wcześniej na Zachodzie, tak też w latach 60. w Polsce swoją obecność w społeczeństwie wyraźnie zaznaczyła grupa nastolatków. Wykształciła ona swoją „kulturową autonomię" – której fundament stanowiła muzyka młodzieżowa, w tym rodzimy big beat – oraz, tak jak wcześniej nastolatki na Zachodzie, weszła w konflikt ze starszymi pokoleniami" (s. 271). I dalej Patryk Mamczur pisze: „Spojrzenie na big beat przede wszystkim jako na przejaw (oraz jeden z powodów) konfliktu międzypokoleniowego otwiera nowe możliwości nie tylko przed zainteresowanymi *popular music studies*, ale i przed badaczami historii PRL. Big beat nie tylko zaczął nową epokę w polskiej muzyce popularnej, ale też zmienił polskie społeczeństwo. Choć piosenki bigbeatowe nie posiadały tak wyraźnych konotacji politycznych jak polska muzyka z lat 80. (już dość dobrze przebadana), to w kontekście historii kulturowej i społecznej lat 60. i początku lat 70. scena bigbeatowa stanowi z pewnością bardzo ważny, bardzo ciekawy i wciąż niedostatecznie wykorzystany przedmiot badań" (s. 271–272). Na tym krakowski adept historii nie kończy, przedstawia bowiem perspektywy badawcze, które, w moim przekonaniu, są niezwykle atrakcyjne i płodne poznawczo.

Rozprawa mgra Patryka Mamczura spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim, wnoszę więc o dopuszczenie p. mgr. Patryka Mamczura do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Sądzę, że rozprawa doktorska mogłaby zostać także opublikowana jako osobna książka. Wnioskuję również – o ile uniwersyteckie procedury to przewidują – o wyróżnienie tej rozprawy stosowną nagrodą akademicką.

Paweł Fabiszak